

Kulturno-zgodovinska dediščina in otroška ustvarjalnost v OPB

Metka Koder, učiteljica zgodovine in podaljšanega bivanja, OŠ Trnovo

Prispevek je namenjen orisu dela v oddelku podaljšanega bivanja. Specifika učnega okolja in dela v njem se v marsičem razlikuje od dopoldanskega dela pouka. Učenci, nekateri so v šoli že zarana, so utrujeni, željni sprostitve, gibanja. In, seveda, lačni. Precej več truda je potrebnega, da se ponovno vzpostavi prijetno, mirno učno okolje (vmes še potekajo izbrane interesne dejavnosti, učenci prihajajo in odhajajo iz razreda) ter pridobi motivacija in koncentracija. Pa vendar, ravno v tem času, ki ni strogo omejen z učnim načrtom, sem našla prostor za estetsko ustvarjalno negovanje našega kulturno-zgodovinskega slovenskega izročila, za razpiranje znanja v širino in globino.

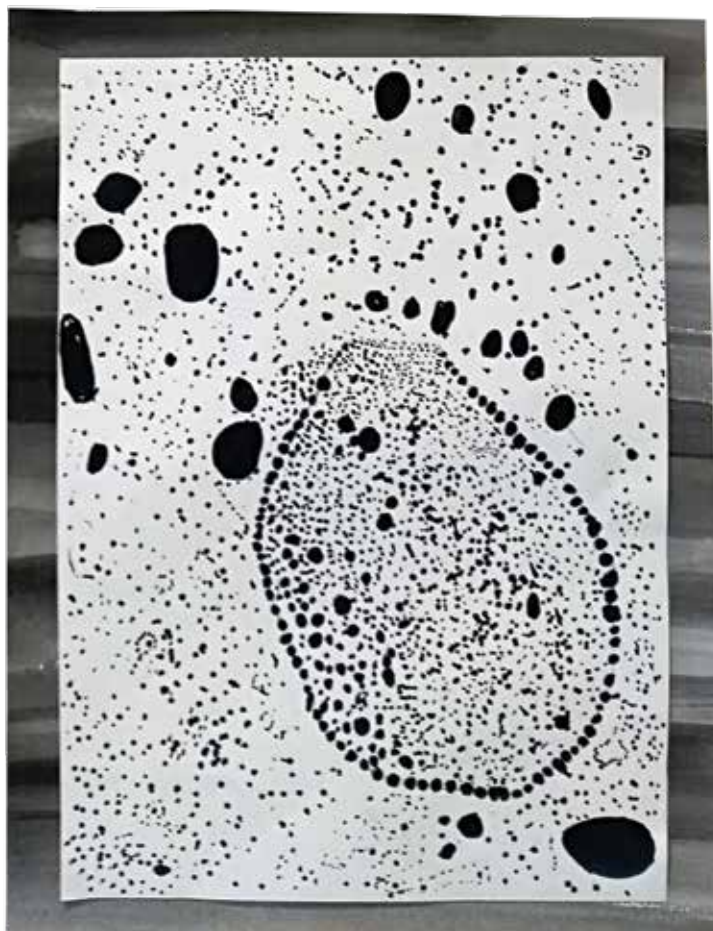
Uvod

Ko sem prvič stopila v razred z majhnimi otroki v popoldanskem času, mi je, po pravici povedano, vzelo sapo. Vsepovsod otroci. To niso bili gimnazijci, ki sem jih srečevala na hodnikih Srednje šole za oblikovanje in fotografijo ter na Likovni gimnaziji v ljubljanskih Križankah, kjer sem od leta 1997 do 2005 poučevala zgodovino, vmes tudi v programu izobraževanja ob delu za odrasle. Ti mali otroci niso mirno sedeli v klopih ob vstopu učiteljice v razred in zbrano sledili razlagi. »Vsepovsod« otroci niso nič slišali niti videli, da sem vstopila v razred. Iskali so sošolca, ki se je nekam skrila, in so starši prišli ponj, da jim ga kot učiteljica, čisto sveža v osnovnošolskem prostoru, seveda takoj predam. Izgubljeni deček je bil najden po dobrih dvajsetih minutah, skrival se je v omari. Še sreča, da mu je bilo tako smešno, da se je s smehom sam razkril.

Meni ni bilo nič smešno na ta moj prvi dan, staršema pa tudi ne. Popolnoma drugačna dimenzija!

Postopoma se je v popoldanskem delu pouka izoblikoval moj osebni pristop. Ohranila sem svojo ljubljeno zgodovino in zanimanje zanjo na različne načine prenesla med najmlajše šolarke in šolarje. V okviru interesne dejavnosti Kulturno-zgodovinska dediščina se seznanjamo z različnimi zgodovinskimi vsebinami, ki jih potem raznovrstno nadgrajujemo skozi daljše obdobje (ker je ena ura dejavnosti za širino in globino premalo). Za eno ustvarjalno likovno delo porabimo tudi mesec in več. Vztrajnost in natančnost vodita h končnemu razstavnemu izdelku, k ponosu posameznice/posameznika za vloženi trud, za podobo, ki se izriše v unikatni popolnosti otroškega ustvarjanja.

Med procesom nastajanja umetnin posebno pozornost namenjamo zapolnitvi ozadja. Odvisno od obdobja, ki se mu posvečamo, praznini likovne površine dodajamo razkošje tehnik drobnih detajlov, ki so se uporabljale v svojem času (torevtika – uporabljali so jo mojstri situlske umetnosti v železni dobi; keltske vozlanke – nad njimi smo se še posebej navdušili po ogledu čudovitega animiranega filma *Skrivnost iz Kellsa*, ki nas popelje v čas nastajanja enega najlepših rokopisov srednjega veka; mozaik – metoda dekorativne umetnosti iz časa starega veka, ki jo mi izdelujemo bodisi iz koščkov kolaža bodisi pa si pomagamo z ravnili in potem notranjost majcenih likov pobarvamo s flomastri, vodenkami, temperami).

Navdih za ustvarjanje nam nudi mnogoterost zgodovine človeštva. Poglavlja, ki sledijo, so namenjena Vaški situli in Primožu Trubarju, decembrskemu času, kulturi v februarju, silhuetam z vsebino.

Vaška situla in Primož Trubar

Vaška situla in Primož Trubar nam prideta nasproti jeseni, ko diši po tisku. Sploh 31. oktober, dan reformacije, praznik, ki časti slovensko besedo. Kako povežemo prazgodovino in obdobje reformacije v novem veku na Slovenskem?

Najprej ugotovimo, da v prazgodovini, v železni dobi, v Vačah še niso poznali ne knjig ne časopisov, sporazumevali so se na čisto drugačen način. Pomembno vlogo pri tem so imeli umetniki, ki so po-

dobe življenja vrezovali in tolkli v kovino. Nastala je umetnina, situla, razdeljena na tri pasove s prizori vsakdana. Znotraj teh treh pasov, frizov, so človeške in živalske figure. Zaporedje pasov nam slika pripoved o pomembnih dejanjih in dogodkih iz življenja pomembne osebe, po vsej verjetnosti vladarja. Čeravno so bile situle pivske posode, si delimo enotno spoznanje. So na nek način tudi knjige. Lahko jih beremo kot podobopis. Znanje o poznavanju vrhunsko izdelane vaške situle in o njenem pomenu za naš prostor dodatno poglobimo s prebiranjem izvirne slovenske slikanice *Fant z rdečo kapico*, avtorice Andreje Peklar, ter s pogovorom o sporočilu zgodbe. Naročimo se še na obisk v Narodnem muzeju, kjer nas muzejski kustosi še dodatno poučijo o vaški situli in si jo lahko ogledamo. Poudarimo tudi prisotnost situlskih podob v vsakdanjem življenju. Pravzaprav jih nosimo ves čas s seboj, v denarnici, vdelane so v osebno izkaznico, so del naše identitete.

Med prebiranjem pravljice naše pradavnine nam je z vsako prebrano črko bližje pogumni mož časa, Primož Trubar. Kako le bi lahko brali tako imenitno povest brez njega, ki je nam, Slovencem, v nevarnem času verskih trenj izročil v skrbno nego prvi dve knjigi, natisnjeni v slovenskem jeziku, in bil zaradi svojega delovanja tudi izgnan. Lahko rečemo, da je postal begunec. O Primožu Trubarju, njegovem življenju, se še dodatno pogovorimo, preberemo njegov življenjepis, poiščemo slike.

In sedaj je skoraj vse nared, da se ustvarjanje, namenjeno počastitvi situle in Trubarja, lahko začne. Učenci najprej s svinčnikom izdelajo skico, da se kasneje lahko lotijo dela na risalnem listu.

Eno izmed prvih situl so učenci (sedaj so v prvem letniku srednjih šol) izdelali tako, da so situlo razdelili na tri pasove in v njih izrisali podobe s situle. Dodatno so jih prevlekli s črnim flomastrom in prvi zunanji rob obšili s črnim sukancem, ostanek ozadja pa so pobarvali s tempero zlate barve. S sukancem so obšili tudi sredinski motiv jelena, z namenom pridobiti vtis reliefa, kar se razvidi tudi

z vaše situle. Pod podobo situle je simboličen zapis, nekakšna imitacija tiska prvih slovenskih knjig in poklon Primožu Trubarju.

Še intenzivneje smo simboliko obojega (situle in Trubarja) predstavili s pomočjo jogurtovega lončka, poslikanega v treh pasovih, preoblikovanega v situlo. Risalni list smo razdelili na tri ploskve (kot trije frizi). En del lista je pobarvan s črno tempero (barva tiska), drugi del je polepljen s koščki časopisnega papirja (tisk danes), zadnja tretjina pa je že zapolnjena s keltskimi vozlanjami (okrasne iluminacije v prvih rokopisih). Na koncu smo v levi zgornji del risalne površine prilepili situlo. Tako smo pravzaprav dobili sodobno 3D umetnino.

Lansko jesen smo z drugošolci v oktobru ubrali pot izdelovanja situle v tehniki halštatskih mojstrov, v torevtiki. Žal nismo tolkli in vrezovali v kovino, temveč smo se preizkusili v naši izvorni tehniki. Situlo smo ponazorili z izbrano prostorsko umestitvijo pikic (kot bi šlo za enostavnejšo tehniko vbadanja) različnih velikosti ter z njihovo gostoto. Pikice so izdelane s črnim flomastrom. Po mesecu dni vztrajnega, natančnega dela se je pred nami izrisala unikatna podoba vedrca.

December: pravljичno in praznično

Vaško situlo smo v decembru, dve leti nazaj, sočasno z otroki tretjega razreda v podaljšanem bivanju popoldne, ustvarjali v šestih razredih pri pouku zgodovine dopoldan. Originalni motiviki smo

dodali ledene rože, pasove pa še dodatno razplastili in posamezne prostore prebarvali z modro barvo (oboje poudarja pridih zimskega časa). Ozadje situle krasijo mozaični koščki iz alufolije (simbolna ponazoritev kovinske dobe v prazgodovini). Izdelek je nastal po predhodni skici. Vsak vzorec posebej je prevlečen (obroba) s črnim flomastrom. Filigransko delo.

V decembru domove napolni rumena svetloba. Vsak si želi praznovati v okrilju domačnosti. Kulturno-zgodovinska dediščina nas je popeljala skozi različne načine gradnje v preteklosti in sedanjosti, prepoznavali smo spreminjanje bivanjskega elementa. Koliko zidov, koliko sten je imel dom? V rani uri človeštva prav nič. Skalni previsi, votline. Preproste vejnate, slamnate strukture zavetij, znotraj posute z listjem. V takšnih bivališčih so si naši davni prednamci poiskali zatočišče, varnost pred zunanostjo. Sčasoma, z razvojem poljedelstva in živinoreje, so nastala prva stalna bivališča v vaseh s preprostimi hiškami z eno odprtino. Mesta rodovitnega polmeseca, Mezopotamije, nam postrežejo s prvimi razkošnejšimi palačami, s stolpi – zigurati. Pregledali smo arhitekturne mojstrovine antike in se zagledali v srednjeveške gradove, ki so za mlajše otroke prav posebej mikavni. Preko renesančnih in baročnih vil ter industrijskih četrti mest s konca novega veka se zastavimo v sodobnosti leta 1933, pri ljubljanskem nebotičniku, ki je bil ob odprtju najvišja stavba v srednji Evropi. In zaključimo v naši sodobnosti, ki nam zopet ponuja raznovrstnost arhitekturne krajine. To je vsebinsko izhodišče za ustvarjanje pravljичnih hiš časa. Otroci so si v domišljiji zami-

slili vsak svojo decembrsko hiško in izrisali skico v zvezek. Otroško arhitekturno snovanje je v mesecu dni ponudilo toliko individualnih pristopov, kolikor je bilo otrok. V samem likovnem izrazu smo se držali estetike minimalizma. Manj je več, z več končnega učinka. Hiške smo pustili bele, sem pa tja pridali modro (odprtine, zunanje stene), ozadje pa zapolnili s koščki srebrne in zlate alufolije. Pridih nočnega neba smo povzeli po van Goghu, po njegovi noči, polni zvezd. Izrezali smo drobne bele krožce in jih znotraj zapolnili z drobnimi rumenimi pikicami. Tako smo dobili zvezdice in jih polepili po nebu nad hiškami. Učinek izdelanih otroških mojstrov in je bil bleščeč.

Kultura v februarju

Pa ni samo v februarju. Vsak dan je, kultura, vzame si prostor in čas. Za prebiranje lepe besede so

izključno na naravo. Od njihovega poznavanja naravnih zakonitosti je bil odvisen njihov obstoj. Samo pomislimo, do kakšnih spoznanj so se dokopali opazovalci neba v starem veku. Po postavitvi zvezd so staroegipčanski svečeniki znali napovedati poplave. Spoznali so, da zvezda Sirij, ki vziđe poleti v svetlobi jutranje zarje, pomeni začetek Nilovih poplav. Poplavljanje Nila je za seboj puščalo rodovitno blato ter s tem pomagalo k uspešnemu kmetovanju in blaginji države. Takšen je bil na kratko vsebinski uvod v ustvarjanje prve silhuete z vsebino. Dopolnili smo ga še z nekaj astronomskimi vložki (ogled ozvezdij, Rimske ali Mlečne ceste – galaksija, ki ji pripada tudi naše osončje in je vidna le v temnih in jasnih nočeh) ter z gibalnim momentom. Preko glasbe so nastale tri gibalne ponazoritve dogajanja na nebesnem svodu. Poimenovali smo jih Lokostrelec, Potovanje po Mlečni cesti in Sončni vzhod. Ustvarjanje smo pričeli tako, da se je eden izmed otrok ulegel na veliko risalno površino na tleh v poziciji gibalnega izraza Lokostrelec. Deklico ali dečka smo v takšnem položaju obrisali s svinčnikom. Pri izdelavi silhuete v naravni velikosti so sodelovali vsi otroci. Trgali so koščke barvnega kolaža v različnih velikosti in jih lepili po likovni podlagi. Znotraj silhuete in izven, po nočnem nebu z izrisanimi zvezdami in planeti. Kar nekaj otrok je ob koncu šolskega leta imelo vsak svoj stenski okras, ki so ga nesli domov. Ni pa se časovno dalo izvesti, da bi takšno umetnino lahko izdelali za vsako učenko, vsakega učenca.

Druga silhueta je vsebinsko povezana z našim planetom Zemljo. S procentualno razporeditvijo kopnega in vode. Z mladimi raziskovalci smo ugotovili, da naš planet predstavlja 70 procentov vode in 30 procentov kopnega. Podobno, smo primerjali, je z našim telesom. Voda v njem predstavlja 60 do 70 procentov naše telesne teže. Zato smo se pogovarjali tudi o pomenu pitja vode za naše zdravje. Po predhodni usvojitvi znanja je naša ustvarjalnost samoumevno zašla do ekološkega pristopa k delu. Nabrali smo odpadno blago raznoraznih barv. Blago smo razrezali v kroge (Zemlja je okrogla). Ponovno smo obrisali dekliško in deško telo. Znotraj smo nastalo ploskev poplepili s krogi iz blaga, nekaj smo jih tudi izdelali s čopičem ter temperami, s flomastri. Enak postopek lepljenja in barvanja smo ponovili ob izdelavi Zemlje. Voda je barvno ponazorjena z modrimi barvnimi krogi, kopno pa z zeleno barvo.

Zadnje silhuete so praznične. Izdelane so bile ob 55. obletnici naše šole. Gre za preplet dveh literarnih junakov, ki se srečata v prostranosti vesolja. Zvezdica Zaspanka in Mali Princ. Silhueti sta poslikani s temperami. Ob tej priliki sem sodelovala z akademsko slikarko, izjemno profesorico likovne vzgoje na naši šoli (najino sodelovanje gojiva že

vrsto let, marsikaj sem se kot profesorica zgodovine o estetiki likovnega izraza naučila prav od nje). Prazničnost trenutka poudarjajo pisane zvezde in zvezdni utrinki neba, ki so prikazani z mavričnimi krogi. To mavrično likovno delo je rezultat prizadevanja prvošolcev v podaljšanem bivanju.

Zaključek

Hvala spoštovanim kolegicam in kolegom v podaljšanem bivanju. Prihajamo iz različnih strokovnih okolij. Od leta 2006 sem imela priložnost spoznavati bogastvo znanja, ki ga sejete med učence v popoldanskem delu pouka. Prav tako sem pridobila uvid v odlično, nazorno prakso učiteljev in učiteljev z drugih slovenskih in tujih šol preko imenitnih predstavitev na mednarodnih konferencah za področje podaljšanega bivanja. Ugotavljam, da skrajno nenavadni pojem podaljšanega bivanja ne ustreza živosti organizma, s katerim se srečujemo učitelji popoldan, po končanem pouku. Za pozornost učencev je potrebno ubrati svojstven pristop, ki se motivacijsko razlikuje od pristopa v učnem dopoldnevu. Bistveno več je vzgojnega, socializacijskega momenta. Ustvarjalna dela, ki nastajajo v času po dvanajsti, trinajsti uri, in pridobljena znanja z raznovrstnih področij zadobijo še posebno vrednost.

Viri in literatura

Peklar, B. (2005): *Fant z rdečo kapico*. Ljubljana: Inštitut za likovno umetnost.
Božič, D., Pavlin, P. (1999): *Zakladi tisočletij. Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*. Ljubljana: Modrijan.
Mihelič, D., Janša-Zorn, O. (2003): *Stari in srednji vek: zgodovina za sedmi razred devetletke*. Ljubljana: DZS.